

Učiteljski Tovarš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX.

V Ljubljani 15. marca 1869.

List 6.

Višje škofijsko šolsko nadzorstvo na Kranjskem od l. 1851. do l. marca 1869. l.

Cerkev in šola ste bili že od nekdanj v tesni organični zvezi; razmera med njima je bila podobna razmeri med materjo. Toda na svetu se vse spreminja; tudi tukaj se je preuredilo. Cerkev ne bode več v prvi vrsti imela nadzorstva v šoli. Kedar se prijatelj loči od prijatelja, kedar podložni menja svojega gospodarja, je povsod navada, da se poslovita, eden drugemu povesta, kar ima je pri srcu, timveč, ker je vsak človek toliko sebičen, ter si misli: sedanje gospode poznam in vem, kako jim vstreči, a kar prihodnost zakriva, — tega ne vem.

V tem primerljeju je tudi začasni odbor učiteljskega društva za Kranjsko v Ljubljani mislil, da je njegova dolžnost, da se pokloni bivšemu škofijskemu šolskemu nadzorniku, prečastitemu gospodu korarju **Jurju Zavašniku**, ter v pismu razodene nagibe in vzroke, kateri so ga v to napeljali. „Tovarš“, dosihmal organ učiteljev na Kranjskem, tim več in raji tem versticam odpira svoje predale, ker je bivši cerkveni nadzornik bil prvih eden, ki je pri njegovem rojstvu kumoval, ter dete tudi pozneji gojil in dejansko podpiral; spoštovanje in hvaležnost ste pa lastnosti, ki učitelju lepo pristujete, tim bolje, ker nam sedaj nihče ne more podtikati sebičnih namenov.

Odborova adresa ali zahvalnica je taka le:

Prečastiti šolski višji nadzornik!

Milostljivi gospod!

Kedar je jablana bogato s sadjem obložena, pripoguje svoje veje; kedar moder gospod doseže slavno stopnjo, prijazno se ponižuje, da pomaga svojemu bližnjemu.

Od tega časa, kar so Vas rajki knezoškof Anton Alojzi Wolf — slava Njihovemu spominu — poklicali na imenitno in velevažno stopnjo škofijskega šolskega nadzornika, začena se za šolstvo na Kranjskem nova doba. Nепrestano ste se trudili, da ste vstanovili nove šole, da ste že obstoječe vredili in sploh, da bi šolstvo povzdignili na isto stopnjo, na kakoršni je po sosednih deželah. Enako nevtrudno ste pa tudi dobrotljivo skerbeli za materijalno in duševno blagostanje učiteljev, katerim niste bili le visoki prednik, marveč očetovski prijatelj in svétnik. Nočemo tukaj dalje pripovedovati in naštevati, koliko zaslug ste si pridobili za šolstvo, zadosti je — slavna vlada je to spoznala in Vaše persi kinčala z Franc-Jožefovim redom, kar je učitelje na Kranjskem prav veselo ganilo. Vaše zasluge za šolstvo vsak, ki nepristransko sodi, spoznava, in potomci, ki delavnost krepkih mož bolj pravično sodijo, kakor verstniki, bodo to gotovo znali ceniti. Pri tej priliki pa, ko se cerkveno nadzorstvo umikuje deržavnemu, ponižno podpisani odbor učiteljskega društva priznava, da ni le vljudno in pristojno, marveč da spolnuje svojo dolžnost, ako se Vam zahvaljuje za cerkveno nadzorstvo in razodeva svojo odkritoserčno spoštovanje do cerkvene veljave, ter se ob enem Vam ponižno in javno zahvaljuje za modro in previdno vladanje pri šoli in za vse, kar je Vaša mila roka učiteljem podelila; doba pa, v ktere ste Vi, kakor namestnik prečastitega knezoškofijskega konzistorija šolo vodili, nam bo ostala zmirom v blaženem spominu in da, ako se tudi spremené časi in okoliščine, zmirom bomo cerkev, prvo učiteljico v ljudski šoli, visoko čislali in globoko spoštovali.

V imenu učiteljskega društva za Kranjsko se podpisujejo z naj večjim spoštovanjem:

V Ljubljani 4. sušca 1869.

Franc Govekar,
učitelj na Igu.

Andrej Praprotnik,
učitelj v m. gl. šoli pri sv. Jakobu.

Matej Močnik,
učitelj v m. gl. šoli pri sv. Jakobu.

Janez Eppich,
učitelj v c. k. normalki.

Franco Gerkman,
učitelj v c. k. normalki.

Prečastiti gospod so na to blezo tako le odgovorili:
„Mislim, da vas ni sama navadna vljudnost in šega k meni

pripeljala, ter se zanašam, da Vam to, kar ste mi tukaj govorili, gre iz serca. Od kar sem bil pri šolah, in to je bilo precej dolgo, mi vest ne očita, da bi bil komu vedoma krivico naredil; včasih pa je bilo treba ostro postopati, ker 100 ali toliko otrok je bolj usmiljenja vrednih, kakor en sam zanikeren človek, ki pozabi na svojo dolžnost. Vsem vstreči, in vsakemu po volji storiti pa nihče ne more, tudi jaz tega nisem mogel. Vaš stan je res težaven in vaš trud slabo plačan, pa spominjajte se besed, da tisti, kateri druge napeljujejo k pravičnosti in čednosti, bodo pri Bogu posebno plačilo za to imeli. . . . Naj nas že božja previdnost postavlja v te ali druge razmere, zmirom vas bom ohranil v spominu, in tudi vi se spominjajte mene“.

Ginjeni se učitelji poslové pri bivšem gospodu šolskem predniku. —

Pri tej priliki naj še omenimo, kar se je o tem času za šolstvo na Kranjskem zgodilo, t. j. od meseca sept. 1851 l. do 1. marca 1869 l., tedaj v 17¹/₂ leta, ker fakta bolj govore, nego besede.

Večkrat je bilo že to posamno razglašeno; ko je bilo pa 25. maja preteč. l. sklenjeno, da naj nastopi novo šolsko nadzorništvo, je bilo pa to vse zgodovinsko sestavljeno, kar je posebno važno za šolstvo na Kranjskem.

(Prih. dalje.)

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

J. Povejte mi, kakšne rastline se nahajajo na Kranjskem

O. Rastlinstvo kranjsko ima v obče lastnijo in podobo rastlinstva sredoevropskega; samo na Vipavskem se vidijo nekatere verste sredomorskih rastlin. Gozdi so po vsej deželi listovci; poglavitno drevje je hrastje pa bukovje mešano z jesenovjem, jelšami, kostanji, kleni, javorji, lipami, gabri, topolami, jerebičjem, hruškami, jablani in verbami. Izmed hojevcev so najnavadniši jele, smreke pa macesni. V šumah, pritlično, raste na Kranjskem že marsikteri germ sredomorskih verst: ruj, cibara, lovor. Hojevci segajo do 4000' visoko, trav-

niki do 5400', planinski pašniki do 7200'. Rež, ječmen, oves, krompir, zelje in repa se ponaša na Gorenškem še 3300' visoko, vsakoverstno sadje in vino na ravninah, v kraških dolinah, po vzhodnem Dolenskem pa po dolinah južnega Gorenškega. Debeljača (turšica, koruza) rodi po vsem Dolenskem, nižem Gorenškem in Notranjskem. Rež dozoreva sploh konec junija; po viših legah na Gorenškem še le avgusta; pšenico žanjejo konec julija, ajdo (drugo setev) konec septembra. Seno se spravlja sredi junija, otava sredi avgusta; planinske trate kosé še le konec avgusta. Na Dolenskem je nekoliko prezimujočih rastlin; že februarja cvetó zvončeki, žafran, čašnice, aprila pa cesarski venec (fritularie).

J. Ali ima Kranjsko ktere posebne živali?

O. Živalstvo je sredo-evropejske lastnije. Posebna živalca kranjske dežele, ki biva v kraških jamah (zlasti v sv. Magdalene) in tudi na Dolenskem v podzemeljskih vodah, je glasoviti, po škargah in po pljučih dihajoči močerad: človeška ribica.

J. Ali je na Kranjskem kaj rudnine?

O. Rudnih ali mineralnih vod ni mnogo v deželi. Naj bolj glasoviti so topli vrelci v Toplicah (na jugo-vzhod od Novega mesta, ki imajo 29°25 R. toplote pa v 1000 delih 14 delov magnezije, 93 delov apnene ogljeno-kislina, nekoliko kremenokislina pa 70 rastlinstvenih delov. Na Bleškem jezeru pa v Poljanskih Toplicah je mlačen vrelec, ki ima tudi obilo ogelj-nate kislina.

(Dalje nasl.)

Stari in mladi Slovenec.

Mlůva.

O. Mlůva, mlůvenije i mlůvljenije tumultus, mlůvno turbate, mlůviti — vistvovati tumultuari, turbare, loqui na pr. mlůviti ali molviti sramna slova.

S. Nsl. pišete muviti murmurare, in molvljanje, polj-mova pro molva; čes. je mluva to kar slov. govor, mluviti govoriti, mluvnica t. j. slovnica. Posebno je, da se v prvotnem pomenu vjema z govoriti in kremljati (vid. str. 23. 51.). Primeri tudi stsl. mŭmati - lja, - lješi balbutire, nsl. mem - mom - mumljati.

Mlūkomi.

O. I mlūkoma tacite, na pr. glavu prêkloni, prilêzi, izide mlūkomi; vere est sg. i. subst. Mličī ἀπαγε absit, mlîce ἡσέμα tranquille; cf. serb. mučati tacere et mucati balbutire, mucav balbus, mučke tacite.

S. Jaz bi djal molkom ali molkoma t. j. molčé, iz molčati, za-molkniti obmutescere, zamolkel raucus, stsl. mlūkoglasinŭ; roke so mi omolknile; hrov. serb. mukal dumpf, mukli oganj. Mika pa me stsl. mlŭčalŭ f. silentium, nsl. molčal-i, f. molčalno, molčaljivo, molčalnik - nica, molčalstvo taciturnitas, -listvovati itd.

Mlŭnij.

O. Mlŭnij f. gen.-ije fulgur, fulmen, molnija pl. a., mlŭnijnŭ oblakŭ, svêtŭ, -na strêla, -no podobstvo, mlŭnjati -novati, -se fulgurare, mlŭnoblitati se itd.

S. Rus. je molnija, serb. hrov. munja, munjiti tonare, nsl. pravite muniti coruscare, rad. fortasse ml.

Mnihŭ.

O. Tudi mŭnihŭ, gr. μοναχός, ahd. munich.

S. Naj se pisari i žensk. oblika mnišica f. monacha, mnišinica monasterium, -istvo monachatus, -stvovati monachum esse.

Mnogŭ.

O. Mŭnogŭ multus; na mnozê diu, multum, mŭnogy kraty saepe cf. goth. manags.

S. Služila Vam je besedica mnogo gr. πολυ -vzlasti v sostavah, ki naj jih, kolikor se da, posnemam, na pr. mnogoždy -šti, ga -gyšti, množiceja, mnogŭkraty saepe, mnogŭmi nsl. mnogmi valde, mnogoglagolivŭ multiloquus, -darinŭ liberalis, -ličinŭ varius, lêtinŭ diuturnus p. mnogoletna starost, tresavica, -milostiv, -rečiv, -slaven, -skerben itd. -množati nsl. sed. -im augeri itd.

Mogyla.

O. Stsl. tudi gomila collis, acervus lapidum, natum e mogyla, rad. mog crescere.

S. Alb. t. j. albansko pravite gamulje; mar so moji gameljni od tod?

Moliti.

O. Moliti precari, orare, movere (moliti molere cf. mlěti); — se komu orare, precari; molitva oratio, preces, sacrificium; bogomola f. oratio, — lije ecclesia, — li religiosus.

S. Kakor stsl. govoriyo še sedaj Slovani moliti koga t. j. nsl. prositi, in moliti se Bogu nsl. moliti. Sicer imate stsl. dokaj oblik: moljenje, molitviti-vovati-istvovati precari, molba, molitvenik-nica-teljnica quae intercedit, molitvište-tvínica-libínica templum, molibínü domi, -na hramina, -noje vrême, pisanije.

Moma.

S. Tedaj je že stsl. moma puella, momükü iuvenis, kar hrov. serb. momak, momčad coll. iuvenes.

Motriti.

O. Motriti je spectare, sü-razmotriti.

S. Pogostno tudi nsl., kakor hrov. serb. smotriti-smatrati; čital sem že motrin (Dichter), motritelj.

Mošti.

O. Moga, možeši posse, valere; nota moti pro mozeti; ne možete kleti, ne mozi mñeti, -togo tvoriti; ne mojte se sramljati, ne mojte begati; scr. mah pro magh crescere, augeri (mogyla).

S. Iz tega je mošti f. vis, potentia, mošti f. pl. cada-ver, reliquiae, moki fris. nsl. svete moči habd. bulg. mošti (proprie vires); pa mogači-ci-teli potens, dominus, dynasta, mogotno, mogotstvo potentia.

Mrüsiti se.

O. Mrüsa se-siši se foedari, mrüsnü foedus; mrüzükü impurus, turpis, mirzcih, mirzene fris.

S. Mrüzeti,-se,-nați-ovati abominari; Bogu to zamerza; nsl. pišete omrsnoti se, mrsiti se die faste brechen; sich letzen; croat. mrs fleischspeise, mrsiti se errare.

Mrütvilo.

O. Mors, ni fallimur: synove ležahu na mrütvilê; mrütviti occidere, mrütvilênije mortificatio.

S. Morebiti je mertvilo to kar mrütvošti f. conditio mortui; mrütviči-vičina-ičina-icina, in celo mrücina nsl. mercina mortuus, cadaver, mrüša f. cadaver (cf. nsl. merha),

srb. macies, od tod merhav ali meršav p. tēlesemy macer, mrūciniska nečistota cadaveris; nsl. m e r t v e c, hrov. mertvac, od tod slov. mertvaški; mertviti se (sich abtöden).

Mudū.

O. Mudū - a - o adj., kar mudinū ali pa müdlū - inū tardus, segnis; mudēti, -iti, -se cunctari, manere p. da česo radi mudivē?

S. Tako tudi mudostī tarditas, müdlostī socordia, müdlēti cunctari, -iti tardare; m e d e l macer, debilis, medloven; omedlevica.

Murinū.

O. Pa murū aethiops, muryni aethiopissa, muriskū, vū murēhū in aethiopia.

S. Nsl. pišete mur aethiops, equus ater, murče equus niger, muri bos niger, murček grylli genus et mavra schwärzlich gestreifte kuh; regenbogen; ahd. mōr lat. murus gr. μαῦρος; cf. stsl. m o r a maga, uti videtur žena mora, rus. kikimora gespenst, alb. morū alp, ngr. μόρα vent. aethiops, incubo (vid. zamorije, nsl. zamorec aethiops str. 37.).

Müknāti.

O. Müknā-neši saepe cum praeposs. vū, pro; - se transire; m y k a t i s e - k a j a i - č a s e p e r c u r r e r e ; s i n e s e : m o v e r e .

S. Tako tudi novosl., in mnogo dobrih pomenov ste zaznamjali ob kratkem n. pr.: maknoti, meknoti movere, iz-odza-pri-meknoti; meketati: to ga je mekvalo de irato; polabefactare, mikati pectinare, do-admovere, mikar seiler; mikastiti: micati; mačih - u h hitzige krankheit, rus. zamknuti claudere (cf. let. maukt abstreifen, mukt fugere).

Müčita.

O. Bulg. m e č t a φαντασία imaginatio, müčitati imaginari, speculari, -se p. vyše zemlje müčitajeti se; müčitū aenigma, versutia, visio, spectrum, gr. φαντασμα.

S. Prav treba mi je te besede, pa nikjer mi je vgodno ne razložite; zdi se mi, da je iz poprejšnjega müknāti - m y k a t i , s k t e r i m s e v j e m a s t s l . m ü č a t i i a c t a r e r u s . m č a t i č e s . m č e t i r ü c k e n ; m ü č i t o v a t i s e o s t e n d i ; m e č t a n i j e , m e č t a t e l j , m e č e t n i k h o m o v e r s u t u s p . l a k a v y j m e č e t n i k ũ .

Müşelū.

O. Müšelū m. turpis quaestus rad. mih: rus. obmihnutī se falli; müşeli m. materia p.-šarovinū.

S. Korenika je mih: stsl: m ŭ h ŭ muscus, nsl. meh, mehur; iz onega je moj mešetar-iti itd.; stsl. müšeloiskateli turpis luci cupiclus.

P a š n i k.

Dobra izreja v ljudski šoli. Zeló težavno je v sedanji dobi za učitelja, da izreja dobre ljudi, ker vse se druží v boj zoper pravo in dobro. Vidi se, da bi nam nekteri pod krinko svobode radi vse vzeli. Vera, vdanost do vladarja in ljubezen do domovine čedalje bolj zginja od nas; nevera, merzlota in nezvestoba pa se čedalje terdniše vterja. Veliko nalogo ima sedaj odgojnik, in junaško se mora bojevati zoper vse, kar nasprotuje njegovim namenom. Skušnje vseh časov glasno pričajo, da dobro in kerščansko izrejeni državljani niso le v srečo posamesnemu, ampak v blagor občni državi. Le na podlagi kerščanske izreje se rodi in gojí prava prav in vse, kar je zlahtnega t. j. ljubezen do Boga, do bližnjega, do vladarja in sploh do domovine. Zato pa naj učitelj harmonično vse dušne moči izobrazuje, ter napeljuje, da se žlahné mlada serca. Da se pa to ložéji zgodi, potrebno je pred vsem drugim, da je učitelj sam tak, kakor zahteva, da bi bili učenci: on naj jim bo tedaj v vsem pravi zgled in zerkalo pobožnega in dobrega kristijana in zvestega državljana. V učitelju naj bodo tako rekoč, kakor v središču, združene vse lepe lastnosti. Ako toliko zahtevamo od učitelja, gotovo ne zahtevamo preveč, če premislimo dobo, v kateri živimo. Ali se ne kaže že tu pa tam, da zginja spoštovanje do vsega dobrega? že prosti ljudje se dobé, kateri so okuženi s slabim duhom; vidi se, da že iz kmečkih hiš in vasi čedalje bolj beží nekdanji lepi mir in bratoljubna vzajemnost in zadovoljnost. Ljudje se sploh trudijo le za svoj dobiček in vsakoršno vživanje, kratko, vsa znamenja so, da se izrušuje med ljudstvom prava prav in lepe poštene lastnosti domačega naroda. S takimi ljudmi bodo pozneji naši učenci občevali, med njimi živeli, ter si potrebnega živeža prisluževali! Pomislimo pa, ali morajo slabi zgledi toliko škodovati tam, kjer se jim učitelj z vso močjo ustavlja in je sam pravi zgled vsega lepega? Pomagajmo in delajmo tedaj, da zacelimo človeštvu kervaveče rane, zavoljo katerih boleha in

hira vera, domoljubje in domovina, ter prizadevajmo si, da že pri naši nježni mladini oživljamo pravo in terdno kerščansko vero, ljubezen, spoštovanje in vdanost do vladarja in domovine, da se nam bode tako moglo po pravici reči, da smo dobrotniki človeštva!

Naša šolska berila, ako jih učitelj prav obdeluje, mnogo pomagajo učitelju pri izreji. Ako vzame zato učitelj berilno vajo, (ali po okoliščinah sam kaj v njo vpleta), ktera razkazuje in opisuje blagodušnost, nesebičnost pri posamnih osebah, ki kaže njih ljubezen do vladarja in domovine, njih terpljenje, dela in početja, ter učence napeljuje, v tem in unem posnemati to ali uno osebo, in zvesto delati vedno za blagor človeštva, ali se ne bodo odperla rahla otroška serca takim čednostim, ter se bodo vnela za vse dobro, lepo in veličastno? Nikar pa naj tukaj učitelj ne pozabi učencev spominjati na božjo modrost in očetovsko skerb. Opominja naj učence, da je ljubi Bog tudi njim vsakemu podaril razne moči, ktere bode mogel sleherni, kedar odraste, rabiti v lastni in občni blagor, ter bode enkrat mogel odgovarjati se, kako je rabil podarjene talente, in bode tudi po tem prejel plačilo ali kazen. Zdi se mi, da po tej poti učitelj zreja terdne, pobožne in značajne kristijane in deržavljane, brez kterih ne more obstati ne družina, ne soseska, še manj pa deržava. Tako izrejeni se bodo zaupno in pogumno ozirali v prihodnost, ter ostali vedno zvesti in pokorni deržavljani, bodi si, da jih zadenejo ugodni ali neugodni časi. Učitelj naj pa čednost povzdiguje mimo vsega drugega naj prvo. Ogiblje naj se tudi tukaj basni, in naj vselej le resnico govori, kajti bistro otročje oko kmali vse zapazi, in po tem zgubi vtis potrebno moč in veljavo.

Ako govori od vojske, naj prav v živih barvah naslika nadloge in reve, ktere zadenejo kraje, kjer se plazi pokončavna bitva. Povedati pa naj nikar ne pozabi, da Bog take nadloge vselej ljudstvu pošilja, ako mu postane nezvesto in nepokorno, in ne spolnuje ne božjih, ne vladarjevih zapoved in postav.

Fr. Govekar.

Šolske stvari.

Iz Spisja. 1. Zapiši kaj o pomladi!

Pomlad.

Pomlad se začinja 21. sušca. Solnce visokeji vstaja, je dalje na nebu, in njegovi žarki ne sijejo tako postrani na zemljo,

kakor po zimi. Bolj prijetno in gorko je. Dan se daljša. Travniki in verti, polja in gojzdi zelené, in prikažejo se neštevilne cvetice, ter lepo čvetó in dišé. Selivne tice pridejo iz gorkih krajev, delajo gnjezda in lepo prepevajo. Po zemlji je vse živo. Kmetovalec orje in seje, vertnik dela na vertu, vinogradnik v vinogradu. Otroci pletó vence in pojó vesele pesmi.

2. Popiši cvetici zvonček in vijolico!

Zvonček.

Zvonček ali dremavka ima belo čebulico; iz čebulice rasteta dva ozka, sinja lista; med tema listama je tri do šest palcev visoka betva; na tej betvi je kimast bel cvet. Zvonček raste naj raji po senčnatih, vlažnih in listnatih gozdih in cvetè že meseca svečana ali sušca. Zvonček je prva pomladanska cvetlica; oznanuje nam veselo pomlad, zato jo imamo vsi radi.

Vijolica.

Vijolica ima narezane liste in pri sredi cvetne peceljne. Cvetè naj večkrat temno-vijolčasto, in prav lepo diši. Raste naj raji po tratih, v mejah in po senčnatih mestih. Cvetè že meseca sušca ali mali travna. Zavoljo prijetnega duha jo radi tergamo in pri sebi nosimo.

Iz številjenja. 1. Neki številar je izštel in pravi, da je v posnetem (gestrichenes Mass) vaganu 1.024.000 zern pšenice. Koliko zern vseje tedaj kmet na 1 mernik posejanja?

2. 6 govedin opravi ena kravarica ali kravja dekla. Če tedaj ena dekla s plačilom in s hrano veljá na leto 70 gold. 50 kr., koliko bode stala oprava za 18 govedin?

Iz rečnega poduka. Učenci beró: „Sladkor je sladak“. Učitelj vpraša učence: Ali kaj več veste od sladkora ali cukra, kakor to, da je sladak? Učenci molčé. Učitelj nadaljuje: Sladkor ali cukrer vsak pozná, ali kaj je sladkor in iz česa in kako se pridobuje, malokdo vé; poslušajte, vam bom povedal! Sladkor se sploh imenuje vsaka sladka stvar. Sladke stvari nam daje rastlinstvo in živalstvo. V Indiji in tudi drugod raste divji cukreni terst, iz kterega delajo cukrer. Kedar je ta terst zrel, ga odrežejo in v mlinih tako dolgo meljejo in stiskajo, dokler ni popolnoma suh. Iztlačeni sok kuhajo potem v kotlu s pepelom in apnom. Gosti kuhani sok prelijejo v kad, da se

shladi, potem ga zajemajo v sodce, ki imajo na dnu več s terstjem zamašenih lukenj. Tekočina kapljá skozi te ljuknje, sterceni del pa ostane v sodcu, in to je sirovi sladkor ali sladkor-na ali cukrena moka (moskovada). To moko pošiljajo po svetu v cukrarnice, da jo tù še bolj očistijo in prekuhajo v kosove. Sladkor pa se pridobuje tudi iz nekterih rastlin, iz nekega javorja, grojzdja, iz sladkega sadja, iz turšice in iz bele pese, iz ktere so ga posljednji čas pri nas že več naredili, kakor iz cukrenega terstja. Bela pesa bode pri nas od sedaj zeló imenitna rastlina.

DOMOVINI.

Sonet.

Vidé nesrečo tvojo domovina,
Se grenke vtrinjajo mile solzice,
Če tebe hude stiskajo krivice,
Kako se hočem skazat' tvoj'ga sina?

Molitev čuje gora in dolina,
Ki vrè 'z serca mi vedno iz pravice
Le gor v nebo čez svetle mi zvezdice,
Razteza kjer nezmerna se višina.

Le tó predragi moj slovenski narod,
Dar'vati jaz le tebi zdaj zamorem,
Ker družega še revež ne premorem.

Zatorej draga moja domovina,
Le za te naj sveti mi sreča mila,
Saj krila zvestega me bo gomila!

R-n.

Učiteljsko društvo na Kranjskem.

K učiteljskemu društvu so pristopili gg.: Alojzi Jeršé, učitelj pri sv. Lorencu pri Temenici; Martin Krek, učitelj v Smledniku; Valentin Krek, učitelj v Komendu; Janez Gottfr. Erker, učitelj v Stari Loki na Kočevskem; Alojzi Medija, podučitelj na Igu.

Naznanilo.

Začasni odbor učiteljskega društva za Kranjsko vljudno vabi vse družnike

k prvemu vstanovnemu velikemu zboru,

kteri bode v sredo po veliki noči, 31. t. m. v 2. sobi 3. razreda c. k. normalke v Ljubljani.

Začetek je ob 9. uri dopoldne.

Opravljeni red je ta le:

1. Sporočilo in naznanilo o delavnosti osnovalnega odbora in o sedanjem družbinem stanu.
2. Razgovori, kako naj se ljudski učitelj **vêde** po novi šolski postavi.
3. Posamesni nasvetje družnikov.
4. Pravilna volitev družbinega prvosednika, blagajnika in osem drugih odbornikov.

Verli družniki, v deležite se tega zbora prav obilno!

Za osnovalni odbor

Andrej Praprotnik.

Dopisi in novice.

Iz ptujskega okraja. Učiteljsko društvo ptujskega okraja je imelo 4. sušca t. l. svoj 1 shod. Pristopilo je 24 učiteljev, kteri so izvolili društveni odbor. Drugi shod bode v četrtek 8. mal. travna t. l. na Ptuj v sobi 3. razreda mestne glavne šole.

Govorilo se bode:

- a) o kazavnem poduku;
- b) o telovadbi v ljudskih šolah;
- c) o posledkih slovniškega poduka v 1. razredu ljudskih šol in
- d) o sredstvih za podučevanje, potrebnih za ljudske šole.

Učitelji, kateri želé govoriti o enem ali drugem teh predmetov, naj se pred shodom oglasé pri ravnatelju.

Vsakoverstni, šolstvo ali učiteljstvo zadevajoči nasvetje ali predlogi se naznanjajo po §. 20. društvenih pravil pismeno osem dni pred shodom ravnatelju pri sv. Barbari v Halozah.

Vljudno vabimo vse gg. učitelje ptujskega okraja, da pristopijo k temu društvu, in da naznanijo svoj pristop pismeno po §. 11. društvenih pravil.

Tudi druge prijatelje šol in šolstva vljudno vabimo, da pristopijo k temu društvu.

Društveno ravnateljstvo.

Iz savinske doline. Kar dopisnik „Učit. Tovarš“ od sv. Križa v 4. l. listu naznanja, je resnica. Res je, da je dosti takih ne samo v njegovem, ampak tudi v drugih krajih, kateri terdijo in posiliti hočejo, da otročé precej ko v šolo stopi in ga učitelj nekoliko lepšega obnašanja privadi, že ob enem mora tudi vse druge znanosti umeti in znati. Dosti jih je, ki otroka pošiljajo v šolo samo zavoljo nadlege, da mlajšim domá ne kljubuje in da se jim spod nog spravi; precej ko je pa otrok v šolo zapisan in večkrat le samo šolski prah povoha — se starši ne brigajo dovolj zanj in na otroka že poprej malo, potem pa nič ne pazijo, češ: sej hodi v šolo! Učitelji naj po tem čudeže delajo, in na enkrat iz otroka enako podobarju iz lipovega debla ali štora — lepo podobo izobrazijo. Dosti se govori, malo ali nič pa stori; šola na deželi ne bode vspeha imela, dokler se bodo postave samo dajale, pa ne spolnovale, in dokler starši ne bodo podpirali učitelja. Zastonj je v šoli praznemu zidovju govoriti. Duhovni in učitelji združeno iščejo na vse strani pomoči, da bi zaterli to slabo navado, pa kamor se obernejo, dobé le malo podpore. Gotovo moral bi učitelj pri svoji borni plači še plačevati svojega žandarma, ki bi otroke v šolo gonil. — Dolgo že serkamo čisto juho, kateri se pravi „poterplenka“, in dolgo si že mažemo boleča pleča z mastjo „Geduld“ in čakamo, da se preženejo tamni oblaki in da se nam odpre zagrijnalo, za katerim je skrita naša boljša prihodnost, toda upanja ni kaj veliko.

Iz Zatičine. Letošnjo zimo moramo pohvaliti, da otrokom ne brani v šolo hoditi. Pri nas hodijo učenci prav redno v šolo; pa še ena reč je, ki tu pri nas otroke res na šolo veže. Naš nevtrudljivi gospod kaplan, g. Gr. J a k e l j, so pravi prijatelj mladine in šole, ter skoro vsaki dan pridejo k otrokom v šolo. To zeló spodbuja otroke, da pridno hodijo v šolo. Otroci se radi oklenejo tistega, ki jih ljubi. Sploh šolo to pospešuje, ako večkrat kdo v šolo pride. Pred nekaj časom so bili pri nas v šoli g. grof A v e r s p e r g, c. k. predstojnik litijskega okraja. Obljubili so nam prijazni g. grof, da bodo še prišli v šolo. Ko otroci in starši vidijo, da je takim gospodom šola pri sercu, jih to gotovo spodbuja, da vedno bolj čislajo in cenijo vrednost šol!

Praznik sv. Cirila in Metoda je tukajšnja mladina prav praznično praznovala. V torek 9. t. m. zjutraj o pol osmih se zberejo vsakdanji in nedeljski učenci in učenke, vseh skupaj 228, v šoli. Po-

tem gredó v cerkev k sv. maši, pri kateri lepo pojó. K pesmi od sv. Cirila in Metoda: „Dve lepi zvezde svetite“, so tukajšnji g. fajmošter, ki so naredili že marsikteri lepi napev, nalašč za ta dan zložili lep napev, ki vam ga tukaj priložim za „Tovarsša.“ *)

Iz Velikih Lašč na Dolenskem. Dovoli „Tovarsš!“ da ti tudi jaz enkrat nekoliko verstic iz našega kraja pošljem; tudi v prihodnje ti bodem še kaj pisal, ako ti bo drago.***) 27. preteč. meseca so prišli naš blagородni gospod c. k. okrajni glavlar po svojem poslu v našo okolico in mimogredé so pogledali tudi v šolo. Oglasé se naj prej k meni z željo, da bi jim pokazal učiteljevo sobo. Tù nama (g. učitelju in meni) na dolgo in široko razkladajo novo šolsko postavo, kako da naj tudi zanaprej spoštujemo duhovščino, da naj postavno in zvesto opravljamo svojo službo itd. Dalje nama c. k. okrajni glavlar tudi pripovedujejo, da so bukvice „Instruction für Schullehrer“ od prvega marca t. l. neveljavne in da imamo pričakovati druga vodila, po kojih se potem ravnati imamo. Po kateri poti jih bomo li dobili?***)) Pripovedovali so nam potem omenjeni gospod tudi to, da ostane tukaj učni jezik brez izjemno zmerom slovenski.¹⁾

Gospod dopisnik J. iz Gorenškega toži v 4. listu t. l. o svojih pičlih dohodkih, in pravi, da lahko našteje veliko učiteljev, kateri tožujejo in tožujejo za svoje že takó pičle krajcarje, in vendar morajo pri vsem tem še dostikrat prav pohlevno čakati, da dobé kak repar za svoje potreščine. Tudi jaz priterjujem temu dopisniku, ker sem že sam kaj takega skusil, kajti pretekli so meseci, ko mi ni krajcar v žepu nagajal; sedaj pa, hvala Bogu! sem že na boljšem; čeravno je plačilo res majhno, vendar se mi vse na tanko in o pravem času odrajuje, kar se imam posebno zahvaliti tukajšnjemu županu g. Janezu Tomšiču.

Iz Gorice. (*Postava veljavna za pokn. grofijo Goriško in Gradiščansko zastran šolskega nadgledstva.*) S privolitvijo deželnega zbora pokn. Moje grofije Gor. in Grad. ukazujem tako-le:

I. Krajno (domače) šolsko nadgledstvo.

§. 1. Ljudske šole, ktere se vzdržujejo popolnoma ali le nekoliko na deržavne, deželne ali občinske stroške, h katerim se štejejo vsakdanjske šole, potem šole za daljno odgojitev in ženske delavniške šole, vodi in nadgleduje krajno šolsko svetovalstvo.

§. 2. Krajno šolsko svetovalstvo je sestavljeno iz cerkvenih, šolskih in občinskih zastopnikov. Razen teh stopi kakor ud v krajno šolsko svetovalstvo šolski patron in se vdeležuje njegovih pomenkov osebno ali po namestnikih z glasovalno pravico.

§. 3. Cerkevni zastopniki v šolskem okrajnem svetovalstvu so dušni pastirji tiste mladine, ktera je šoli odkazana.

*) Hvala!	Vredn.
**) Gotovo da!	Vredn.
***)) Po tej poti, kar smo do sedaj dobivali od okrajnega šolskega ogledništva, bodemo dobivali tudi za naprej.	Vredn.
1) Kteri pa?	Vredn.

Kjer sta dva ali je več dušnih pastirjev istega verozakona, določí cerkvena viša gosposka tistega, ki ima kakor ud stopiti v krajno šolsko svetovalstvo. Za čuvanje verskih zadev izraelitiške mladosti stopi v krajno šolsko svetovalstvo tisti zastopnik, kterega verska občina izvoli.

§. 4. Šolski zastopnik v krajnem šolskem svetovalstvu je vodja (učitelj, in, če je v šoli več učiteljev, vodja, ali prvi učitelj).

Ako spada pod krajno šolsko svetovalstvo več šol, stopi v krajno šolsko svetovalstvo vodja tiste šole, ki je po njeni stopinji med vsemi prvi, in če so šole enake stopinje, vodja, kterega izvoli učiteljska skupščina. Vendar se pa tudi vdeležvajo vodji drugih šol posvetovanj šolskega krajnega svetovalstva s posvetovavnim glasom, ako se kaj obravnava o šolah, v kterih so oni.

§. 5. Občinske zastopnike v šolsko svetovalstvo voli občinsko svetovalstvo in, če spada k isti šoli več krajnih občin ali njih delov, shod dotičnih občinskih zastopstev. Teh zastopnikov ima biti najmanj troje, k večemu pet. Koliko jih ima biti, določí okrajno šolsko svetovalstvo z ozirom na to, da mora biti mogoče, da so zastopane v okrajnem svetovalstvu vse razne vere.

Voli se po absolutni večini glasov za šest let; vendar stopi po treh letih polovica, in če je število liho (polež), večje število udov iz svetovalstva.

Zopetna volitev je dopuščena. Poverh tega izbere občinsko zastopstvo dva namestnika.

§. 6. Voliti se sme vsak, ki sme biti voljen v občinsko zastopstvo ktere k šolskemu krajnemu svetovalstvu spadajoče občine. Kdor izgubi pravico do volitve, ima tudi stopiti iz krajnega šolskega svetovalstva.

Volitvi v krajno šolsko svetovalstvo se sme odreči le tisti, ki ima pravico odreči se volitvi v občinsko zastopstvo, ali kateri je bil v zadnjih šestih letih šolski svetovalec. Kdor brez upravičenja ne sprejme volitve, kaznuje ga okrajno šolsko svetovalstvo z globo od 10—50 g.

Globa (denarna kazen) se porabi za šolske potrebe.

§. 7. Kraje, v kterih je več šol, sme občinsko zastopstvo z dovoljenjem okrajnega šolskega svetovalstva v več šolskih okrožij razdeliti. V tem primerljeji se postavi za vsako šolsko okrožje posebno krajno šolsko svetovalstvo po predstojecih določbah.

§. 8. Krajno šolsko svetovalstvo skerbi za to, da se spolnujejo šolske postave in ukazi viših šolskih oblastnij in da se šolstvo v kraju dostojno in primerno vredi.

Krajno šolsko svetovalstvo ima zlasti:

- a) skerbeti, da dobivajo učitelji plačo brez prikratbe od meseca do meseca;
- b) da oskerbujejo krajno šolsko premoženje, ako ga šola ima, in šolsko ustanovsko premoženje, ako v vstanovih zastran tega drugačnih določeb ni;
- c) da pazijo na šolsko poslopje, šolska posestva in šolsko orodje, in da deržé inventar o tem;

- d) da določujejo zastran oprostitve od šolnine;
 e) da preskerbujejo šolske bukve in drugo podporo za revne učence, nakupujejo in ohranjajo šolsko orodje, potrebne pomočke za poduk in druge šolske potrebe. (Dalje prih.)

Iz Ljubljane. 28. preteč. m. so gimnazijalci v čitalnici imeli besedo na slavo Vodniku in Prešernu. Vsi, ki so bili pri tej slovesnosti, so kar enoglasno hvalili verlo obnašanje naše nadepolne mladine. Čisti dohodek te besede, ki je bil namenjen za Vodnikov spominek, je dal 210 gold. Slava!

— Naš France Gerbec je šel v Prago, kamur ga je poklicalo vodstvo narodnega gledišča. Škoda, da verli skladatelj in pevec ni mogel dobiti dostojnega mesta v domačiji.

— 4. in 5. t. m. je bilo prvo letošnje spraševanje v mestni glavni šoli pri sv. Jakobu, in akoravno spraševanje v prvi polovici šolskega leta ni navadno očitno, je bilo vendar oba dneva mnogo poslušalcev v šoli, kar kaže, da je šolskih prijateljev vedno več med nami.

— Katoliška družba v Ljubljani se je 3. tega meseca ustanovila.

— „Juri s pušo“ v Terstu in „Brencelj“ v Ljubljani streljata in pikata, kakor sta obljubila. — Tudi drugi snopič „P o d lipo“ je prišel na svetlo, in ima zopet mnogo podučnega in kratkočasnega blagá. Natisi drugega snopiča so sedaj že skoro vsi spečani, in vendar prihajajo še vsak dan nova naročila. Ako se objavi naj manj še 200 naročnikov, se bo napravilo za nje primerno število natisov.

— Začasna postava o šolskem nadzorstvu ima če dalje več opovir. Dunajski mestni zbor, pa tudi na spodnjem in zgornjem Avstrijskem in drugod nočejo se vdeleževati pri zverševanju te postave. Linški škof je zoper odmaknjenje duhovstva od šolskega nadzorstva pri c. k. poglavarstvu oddal oporeko; briksenski škof pa je vsem duhovnom prepovedal častne službe sprejemati pri novih šolskih nadzornih vradnijah. Tudi deželni odbor na Kranjskem je sklenil, da c. k. skupnemu ministerstvu izroči protest proti začasni postavi o šolskem nadzoru in da se ne vdeleži izpeljavanja tega ukaza, v katero ga je c. k. deželno predsedstvo povabilo. — Minister uka je državnemu zboru predložil postavo o ljudski šoli. Na to se je besedovalo o sistemizaciji služeb, ki se imajo na državne stroške oddajati in o deželnih in okrajnih šolskih svetovalstvih. Postava je obveljala. Slovenci, Tirolci in Poljaki so glasovali proti njej. Tudi že dunajski šolski časniki skerbé, kaj bo vse iz tega. — Sam Bog vé, kdaj in kako se bodo razmotale in ustanovile toliko važne šolske in učiteljske zadeve!

 Današnjemu listu je pridjana muzikalna priloga, ki se tudi posamno prodaja pri Milic-u po 30 kraje.

Odgovorni vrednik:

Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:

Jož. Rudolf Milic.